CÂTEVA CONSIDERAŢII ASUPRA PERSONALITĂŢII PROFESORULUI VASILE FLORESCU

ALEXANDRINA ANDRONESCU

Născut la 4 aprilie 1915 în satul Manga, comuna Voineşti, judeţul Dâmboviţa, viitorul profesor Vasile Florescu a urmat şcoala primară în satul natal, apoi studiile secundare la liceul Ienăchiţă Văcărescu din Târgovişte. Este absolvent al Facultăţii de Litere şi Filozofie la Universitatea din Bucureşti, cu licenţa în anul 1940, apoi a urmat şcoala normală superioară şi a fost elev al Institutului francez de înalte studii.[1]

Vasile Florescu a moştenit pasiunea pentru studiu şi pentru scris de la mama sa, născută Ticulescu, sora lui Constantin Ticulescu. Acesta este autorul a două studii importante scrise în limba germană: „Die Gepiden" – teza sa de doctorat premiată de Academia Germană şi „Die Ghothen und die Wandalen".[2] Tot în familia mamei exista şi un văr al profesorului, Leon Diculescu, care predase limba română la Liceul Militar de la Mănăstirea Dealu şi care după susţinerea doctoratului a funcţionat în învăţământul superior ca profesor de limba italiană la Universitatea din Bucureşti şi la Academia de Înalte Studii Economice.[3]

Elev eminent la disciplinele literare, învăţa singur franceza, germana şi italiana. Ca student este remarcat de Tudor Vianu. Vasile Florescu povesteşte: „Hotărâtoare a fost pentru mine simpatia lui Vianu. Pe Frunzetti şi pe mine nu ne mai asculta la examene. „De ce să vă mai examinez, v-am auzit tot anul", zicea. Om de mare nobleţe. După război s-a zbătut să-mi facă rost de un post. Mult mai târziu i-am citit două capitole din *Conceptul de literatură veche*, la care lucram, şi încurajarea lui a contat mult".[4] Ca student a fost de asemenea apreciat de Caracostea: „Ce bun profesor!" remarca Vasile Florescu, de George Oprescu şi de Bazil Munteanu. După absolvirea facultăţii a învăţat greaca şi latina.

A fost pe rând profesor secundar la Târgovişte, apoi la liceele „Petru şi Pavel" din Ploieşti, „Aurel Vlaicu", „Mihai Viteazul" şi „Gheorghe Lazăr" din Bucureşti.[5] A fost de asemenea profesor la diferite şcoli elementare de la periferia capitalei.

A luat poziţie cu ocazia mutilării Cehoslovaciei şi din acest motiv a fost arestat, situaţie care i-a adus multe necazuri. A fost marginalizat şi obligat să trăiască departe de viaţa culturală şi literar artistică. Cu toate acestea a trudit printre cărţi şi idei, fiind mai degrabă ajutat de oamenii de cultură din afara graniţelor ţării, care l-au cunoscut şi apreciat.

A debutat în revista „Cadran", în anul 1937 şi a colaborat la „Universul literar", „Gazeta literară", „Viaţa românească", „Luceafărul", „Revista de filozofie", „România literară", „Tribuna", „Vatra", „Philosophy and Rhetoric" din Pennsylvania, S.U.A., „Il Verri" din Milano.[6]

Dar profesorul Vasile Florescu se defineşte în mod deosebit prin lucrurile sale de o mare originalitate şi de un real simţ ştiinţific.

În rândurile ce urmează nu ne propunem să facem o analiză critică a operei profesorului Vasile Florescu, nu ar fi posibil lipsindu-ne spaţiul necesar, dorim numai să spunem în câteva cuvinte câte ceva despre conţinutul celor două lucrări fundamentale ale sale.

În cartea *Conceptul de literatură veche*, publicată în 1968, profesorul Vasile Florescu prezintă evoluţia problematică a istoriografiei literare din antichitate până astăzi, elaborată pe baza unei erudiţii excepţionale. Stilul clar, elegant şi precis, dovedeşte o documentare minuţioasă şi plină de interes. De altfel, pentru elaborarea acestei lucrări Vasile Florescu a avut nevoie de numeroase studii pe care le-a primit prin amabilitatea colegilor din străinătate. Astfel Ch. Perelman, profesor la Universitatea din Bruxelles, îl anunţa printr-o scrisoare expediată la 8 decembrie 1970[7] că îi trimite un volum de studii de retorică şi gramatică, pe care profesorul nu le cunoştea. De menţionat că această colaborare este mai veche.[8] De asemenea primeşte şi *„Recherches interdisciplinaires sur l'augmentation"* semnată de Ch. Perelman, lucrare care-i va fi de folos în elaborarea studiilor sale despre retorică.[9] Într-o scrisoare datată 11 aprilie 1967 profesorul Vasile Florescu este înştiinţat că *La Nuova Italia Editrice* din Florenţa, îi trimitea lucrarea *„Poetica preplatonica"* scrisă de Giuliana Lanata şi apărută la *Editura Mursia* din Milano.[10]

În prefaţa lucrării *Conceptul de literatură veche* Vasile Florescu vorbeşte despre contribuţia criticului George Călinescu la definirea literaturii vechi în *Istoria literaturii române*, publicată la Bucureşti în anul 1941. Astfel, renumitul critic atrăgea atenţia asupra „pioasei confuzii dintre cultură şi literatură",[11] subliniind în acelaşi timp faptul că fenomenul literar-artistic trebuie studiat mai în profunzime şi mai cu folos,[12] dar şi acest lucru trebuie făcut în limitele permise de specialişti.

În definirea conceptului de literatură veche Vasile Florescu pune accent pe aspectul genetic, cercetarea în cazul de faţă având în desfăşurarea ei următoarele etape: grecească, latină, medievală, rinascimentală şi modernă.[13]

Vasile Florescu argumentează rezistenţa literaturii române vechi prin valoarea sa. Cu Renaşterea, susţine cercetătorul „literatura veche se divide în literatura antică, greco-latină şi cea veche propriu-zisă, adică literatura medievală. Din punct de vedere al conţinutului literatura antică este considerată ca expresie a unei cuceriri definitive a gândirii umane, iar din punct de vedere al formei, ca cea mai măreaţă expresie a purităţii, a eleganţei, a civilizaţiei şi a clarităţii."[14]

Aşa cum afirmă Vasile Florescu în Antichitate, în Evul Mediu şi în Renaştere, nu s-a făcut distincţie între cultură şi literatură şi nici între literatura artistică şi restul scrierilor. Când vorbeşte despre literatura veche Vasile Florescu nu se referă la literatura artistică, termenul de literatură luându-l ca *summum genus*, adică în accepţiunea sa cea mai largă.[15] Literatura veche ca noţiune este mai mult o descriere, decât o definiţie pur şi simplu, astfel că Vasile Florescu urmăreşte în studiile sale evoluţia raporturilor dintre cultură şi literatură. Urmărirea procesului de separare a literaturii de filozofie şi ştiinţe, proces legat de apariţia conceptului modern de artă este obligatorie pentru cercetarea conceptului de literatură veche.[16] Vasile Florescu coboară până la rădăcinile istorice, politice, sociale, filozofie şi religioase.

Despre această lucrare, unică în felul ei, Silvian Iosifescu spunea: „Conceptul de literatură veche este o cercetare originală, de o seriozitate exemplară, cu o arie de preocupări mai vastă, interesând probleme culturale cu rezonanţe mai largi decât ar lăsa-o să se înţeleagă modestia titlului... Este una dintre cărţile de cea mai autentică şi mai onestă erudiţie din câte s-au scris în ultimii ani la noi (...) cu o informaţie critică vastă şi la zi."[17]

De asemenea Ovid Crohmălniceanu avea cuvinte de apreciere la adresa autorului cărţii „Conceptul de literatură veche": „... Nu-mi pot ascunde nici surpriza, nici încântarea de a descoperi în profesorul Vasile Florescu un spirit din rasa nobilă a eruditilor francilor (...). Câte impresionante cunoştinţe, expuse fără ostentaţie, cu o desăvârşită naturaleţă în această concentrată lucrare a sa „Conceptul de literatură veche"! Câtă libertate de gândire şi, nu o dată, subtilitate fermecătoare!"[18]

Vasile Florescu încearcă să demonstreze rolul neînsemnat al hazardului în acţiunea de ocrotire, de conservare, şi de salvare a operelor literare şi artistice vechi. După părerea sa destinul cărţilor şi al operelor de artă l-au hotărât oamenii.

În „Conceptul de literatură veche" Vasile Florescu a strâns un material imens

şi variat „introducându-l în mecanismul întrebărilor şi judecăţilor sale de factură istorică, socială, culturală şi estetică", realizând astfel o lucrare masivă, „o cercetare cu personalitate, o construcţie cu temelii adânci".[19]

Cea de-a doua lucrare importantă a profesorului Vasile Florescu este *Retorica şi neoretorica, geneză, evoluţie, perspective*, apărută la Editura Academiei în anul 1973 şi are ca punct de plecare, aşa cum afirma însuţi autorul în prefaţa cărţii, lucrarea *Retorica şi reabilitatea ei în filozofia contemporană, Studii de istorie a filozofiei universale*.[20]

Lucrarea a fost bine primită şi acest lucru l-a îndemnat pe Vasile Florescu să o trimită în traducere franceză şi revistei „Philosophy and Rhetoric", editată de Universitatea din Pennsylvania, cu sprijinul Societăţii de retorică din Statele Unite.[21] De altfel profesorul Vasile Florescu a fost cooptat în consiliul acestei societăţi, fiind chiar al treilea reprezentant european pentru secţia de psihologie. Revista „Il Verri" din Milano i-a publicat câteva capitole consacrate retoricii,[22] iar editura „Il Mulino" îi publică o traducere integrală a lucrării în limba italiană, sub îngrijirea lui Renato Barilli, *La retorica nel suo sviluppo storico*.[23]

Recenziile şi aprecierile apărute în presa italiană[24] îl determină pe Vasile Florescu să aprofundeze cercetarea cu atât mai mult cu cât lucrările studiate erau mai multe şi primea sprijinul generos al profesorilor colegi de la alte universităţi: Ch. Perelmon (Bruxelle), Johnstone Jr. (Pennsylvania), Jackues Hubert (Neuchâtel), Alessandro Serra (Bologna).[25]

Aprecierile profesorului asupra genezei şi evoluţiei retoricii se deosebesc radical de ideile emise până acum şi contrazic aprecierile curente în Occident. Vorbind despre originea retoricii Vasile Florescu spunea: „O disciplină nu se poate naşte într-un anumit loc, la o dată anume şi datorită unei cauze unice. (...) perioada de constituire a retoricii ca disciplină riguroasă coincide cu perioada caracterizată de modificarea structurală a polisurilor cauzată de prăbuşirea aristocraţiei gentilice."[26]

La început Vasile Florescu considera retorica ca fiind „o treaptă din prostia umanităţii, o disciplină caraghioasă, singura eroare a grecilor".[27] Studiind însă aproape tot ce s-a scris despre acest subiect, cercetătorul concluzionează: „Am descoperit graţie lui Aristotel şi lui Cicero, că retorica e altceva decât se considera curent. De unde vroiam s-o atac, am ajuns la concluzia că e o disciplină nedreptăţită."[28]

Prima versiune a cărţii vorbea numai despre implicaţiile filozofice ale retorice.

Vasile Florescu îşi recunoaşte şi lipsurile şi afirmă că mişcarea de reabilitare a retoricii şi de revalorificare a ei este departe de a fi atins punctul culminant. Conştient de faptul că pentru tratarea acestei discipline este necesară o reevaluare a întregului tezaur istoric al retoricii raportat la prezent, Vasile Florescu realizează o recitire a tratatelor de retorică, a lucrărilor care au marcat evoluţia acestei discipline. În acelaşi timp regretă faptul că lucrarea sa nu are „claritatea caldă şi maiestoasă a stilului lui Tudor Vianu“, sau „virtuţile uluitoare ale stilului lui George Călinescu“.[29]

Apariţia *Retoricii şi neoretoricii* a stârnit aprecieri din partea multor specialişti de talie internaţională dar şi români. Astfel Nicolae Balotă mulţumeşte profesorului că a scris această carte, face aprecieri la succesul pe care l-a avut în cercurile de specialitate din străinătate[30] şi susţine ideea cercetătorului potrivit căreia istoria culturii nu poate fi separată de istoria celor două „arte“, oarecum înrudite, politica şi retorica.[31] Aurel Sasu îşi exprimă admiraţia deosebită pentru inteligenţa şi cultura autorului (Vasile Florescu n. n.) şi pentru valoarea cărţii: „Voi semna un articol despre *Retorica şi neoretorica* în numărul 3 al revistei noastre *Cahiers roumains d'études littéraires*.“[32]

Nicolae Zărnescu afirma că această lucrare se impune „mai întâi prin unicitatea sa: pentru prima dată în planul culturii mondiale este realizat un model de istorie a retoricii. În al doilea rând prin complexitatea sa – fenomenul retoric abordat dintr-o perspectivă materialist dialectică, este studiat pe multiple planuri (social, estetic, filozofic, filologic, literar, etc.) Lucrarea marchează astfel un moment important în mişcarea neoretorică contemporană compensând anumite goluri, elucidând o seamă de erori şi confuzii, deschizând noi perspective.“[33]

Giorgio Riccioli, autorul recenziei publicată sub titlul „Resuscita la retorica“ în ziarul italian „Poese Sera“ scrie despre lucrarea lui Vasile Florescu că „este aproape un roman extraordinar şi scurt, care povesteşte aventura unui personaj singular, Retorica, într-un lung răstimp de vreo 2500 de ani“ şi adaugă: „cartea este un discurs global care prezintă istoria culturii occidentale în expresiile ei cele mai strălucite – filozofie, religie, ştiinţe, arte.“[34]

De altfel despre colaborarea cu mediile ştiinţifice din străinătate aflăm şi din corespondenţa sa aflată în patrimoniul C.N.M.C.D. din Târgovişte. Într-o scrisoare datată 10 martie 1970 şi expediată din Bologne, Luisa Pece de la *Droits Etrangers* îl informează pe profesor că încearcă să publice în revista „Il Verri“ o parte din lucrarea sa *La rhétorique et sa réabilitation dans la philosophie contemporaine*,[35] lucrare pe care o va trimite la redacţia *Societa editrice il Mullino Bologna*.[36]

Câţiva ani mai târziu profesorul Klinkemberg de la Universitatea din Liège, îi vorbea lui Vasile Florescu, într-una din scrisori, despre posibilitatea găsirii unui editor pentru a-i publica studiul *Rhétorique poétique*.[37] Într-o scrisoare datată 12 martie 1974 Philippe Minquet îl informează pe profesorul Klinkenberg că Vasile Florescu a acceptat să colaboreze cu un colectiv de la Universitatea din Liège în vederea elaborării unei lucrări de lingvistică.[38] Este, de asemenea, binecunoscută colaborarea sa cu profesorul Jean Onimus de la Universitatea din Nice.[39]

Profesorul Vasile Florescu „profesor de liceu din plămada unui Lovinescu, Perpessicius sau Pompiliu Constantinescu",[40] aşa cum îl definea Dan Zamfirescu, a fost membru al Academiei de Ştiinţe Sociale din Bologna, corespondent al Societăţii Americane de retorică, membru al Societăţii Internaţionale de Istoria Retoricii, membru în Consiliul de direcţie al revistei „Philosophy and Rhetoric" din Pennsylvania, Statele Unite, membru al Uniunii Scriitorilor din România.

Conştient de lagunele de informaţii şi de interpretări pe care le avea cartea sa *Conceptul de literatură veche*, datorate greutăţilor pe care le-a întâmpinat în documentare, profesorul Vasile Florescu îşi propune reeditarea lucrării şi în acest sens, pe unul din exemplarele acestei cărţi aflat în fondul de carte al Complexului Naţional Muzeal „Curtea domnească" din Târgovişte, există o serie de adnotări şi rectificări făcute de cercetător în vederea retipăririi acestei lucrări.[41]

Vasile Florescu s-a stins din viaţă în anul 1982. I-au rămas în lucru, din păcate neterminate două lucrări: *Criticologia, bazele ei filozofice şi istoriste* şi *Poetica: geneză şi evoluţie*, despre care spunea: „Dacă am să mai trăiesc am să termin o „Criticologie" şi o „Poetică". Dacă am să mai trăiesc"[42]

Profesorul Vasile Florescu a fost un om modest, de o erudiţie rar întâlnită, care prin studiile sale şi prin cărţile pe care le-a dat umanităţii, a reuşit să umple nişte goluri în cultura universală, contribuind la restaurarea în drepturi a unei discipline imperios necesară omenirii – retorica.

NOTE

1. Romulus Balaban, *Vasile Florescu – Retorica, un mare aliat al moralei şi al raţiunii*, în *Români celebri*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1979, p. 138.

2. Mircea T. Georgescu, *Profesorul Vasile Florescu*, în *Lucrările Congresului al XXII-lea al Academiei româno-americane de ştiinţe şi arte*, vol. II, Universitatea de Stat „Valahia", Târgovişte, 26-29 iunie 1997, p. 162.

3. *Ibidem*.

4. Romulus Balaban, *op. cit.*, p. 139-140.

5. Marian Popa, *Dicţionar de literatură română contemporană*, Ed. Albatros, Bucureşti, 1977, p. 225.

6. Romulus Balaban, *op. cit.*, p. 139-140.

7. Complexul Naţional Muzeal „Curtea domnească", colecţia manuscrise literare, mss. 376/44491.

8. În aceeaşi scrisoare, datată 8 decembrie 1970 Ch. Perelman îl anunţă pe Vasile Florescu că în curând va apărea în revista *Philosophy and Rhétoric* traducerea în limba engleză a studiului său de retorică, Col. mss. lit. mss. 376/44491

9. Col. mss. lit. nr. inv. 676/50394

10. *Idem*, nr. inv. 343/44458

11. Vasile Florescu, *Conceptul de literatură veche*, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1968, p. 7

12. *Idem*, p. 8

13. *Ibidem*

14. Romulus Balaban, *op. cit.*, p. 146

15. Vasile Florescu, *op. cit.*, p. 9

16. *Ibidem*

17. Romulus Balaban, *op. cit.*, p. 147

18. *Idem*, p. 142-143

19. Romulus Balaban, *Pasiunea cercetării*, în *Săptămâna culturală* din august 1977

20. Vasile Florescu, *Retorica şi neoretorica*, Ed. Academiei, Bucureşti, 1973, p. 7

21. *Ibidem*

22. *Ibidem*

23. *Ibidem*

24. Este vorba de recenziile lui Giorgio Riccioli din „Poese sera" din 19 XI 1971, a lui Vittore Branca în „Corriere della Sera" din 13 I 1972, a lui Emilio Mattioli în „Il Verri" nr. 38/1972 şi a lui Antonio Pieretti în „Proteus", în nr. 7/ 1972, în Vasile Florescu, *Retorica şi neoretorica*, Ed. Academiei, Bucureşti, 1973, p. 7

25. *Ibidem*. Vezi şi corespondenţa profesorului Vasile Florescu aflată în patrimoniul Complexului Naţional Muzeal „Curtea domnească" din Târgovişte

26. Romulus Balaban, *op. cit.*, p. 156

27. *Idem*, p. 153

28. *Idem*, p. 153-154

29. Vasile Florescu, *Retorica şi neoretorica*, Ed. Academiei, Bucureşti, 1973, p. 10

30. Col. mss. lit. nr. inv. 396/44511

31. Nicolae Balotă, *Realitatea retoricii*, în România literară, martie 1976

32. Col. mss. lit. nr. inv. 396/44511

33. Romulus Balaban, *op. cit.*, p. 165

34. Vasile Florescu, *Rhetorica rediviva, Redescoperirea operei*, în Luceafărul, nr. 27 din 7 iulie, 1973, p. 3

35. Col. mss. lit. nr. inv. 508/44623

36. *Idem*, mss. 509/44624

37. *Idem*, mss. 384/44499

38. *Idem*, mss. 550/44665

39. *Idem*, mss. 545/44660 şi 543/44658

40. În cadrul colaborărilor profesorului Vasile Florescu cu străinătatea se înscriu şi relaţiile cu Pentili de la Universitatea din Urbino – Institutul de filologie clasică (mss. 540/44655) sau cu Marc Eigeldinger, profesor la Universitatea din Neuchâtel (Suisse) – (mss. 538/44653, 539/44654)

41. Vasile Florescu, *Conceptul de literatură veche*, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1968, exemplar care se găseşte în fondul documentar al bibliotecii Complexului Naţional Muzeal „Curtea domnească", inv. 954/10448.

42. Romulus Balaban, *op. cit.*, p. 168